

a kornak, sem Szent Tamásnak szaktudósi. Csupán az általános érdeklődést szeretnék kielégíteni, azt is szerény keretek között, a szélesebb körű tájékozódást elősegíteni. A szak tudós vagy bizonyos beállítottságú teológus vitába szállhatna a szerzőkkel, kemény bírálatot is mondhatna. A könyvet nem a meglévő és igen különböző színvonalú, beállítottságú kommentárok szintjén, hanem a tényleges helyzet és szándék szerint kell megítélni. Ami előnye a könyvnek, az egyben a hátránya is. Népszerűsítő, ismeretterjesztő szinten valóban sokaknak hozzáférhetővé teszi Tamás gondolatait. A szak tudományos igény viszont joggal hiányolhatná például a megfelelő terminológiát, a szakszerű kommentárt az eredeti szövegekhez, a kritikai szempont alkalmazását a középkori és a mai megközelítésnél. Szent Tamás teológiájának ismertetése még aránylag egyszerűbb feladat, bár itt is merülhetnek föl nézetkülönbségek az eredeti tamási felfogás és a különböző értelmezések között. Kényesebb és problematikusabb Tamás filozófiájának ismertetése. Itt már mások, nagyobbak az aránytalanságok és különbségek. Élesebbek a kontúrok az akkori és a mai gondolkodás között. Nem könnyű elkerülni a naivitás vagy a kritizálás csapdait, Igen nagy

feladatra vállalkozik ma az, aki Szent Tamást élővé szeretné tenni. Hogyan? Hol a határ az egyszerű ismertetés, az újrafogalmazás és a kritikai feldolgozás között? Lehet-e manapság egyszerűen előadni Tamás nézeteit? Ha pedig részletesebb magyarázatra, kritikára is vállalkozunk, mi lesz a mérték? Még súlyosabban esnek latba ezek a szempontok egy középkori latin szöveg fordításánál. Schütz Antal 1943-as *Szemelvényei-nek* színvonalát, nem tudom, eléri-e a mostani fordítás? Úgy vélem, szükséges lett volna magyarázó lábjegyzetet fűzni a nehezebben érthető szövegekhez.

Egyébként jelentős vállalkozásnak számít a könyv. Tudtommal még nem jelent meg magyar nyelven ilyen terjedelmű szöveg Szent Tamástól. Talán megérezünk valamit olvasás közben abból, hogy nemcsak nagy teológiai rendszerek vannak, hanem nagy és szent teológusok is. És a problémák bozótjaiban vergődő mai teológus megérezhet valamit a forrás tisztaságából és üdőségéből. És talán a mai racionalitás kihívására bátrabban és nyitottabban válaszol, ha felüdül Szent Tamás szempontjainál és műveiben. (*Ecclesia*)

Fila Béla

Színház

Kiss Irén: Mayerlingi fondorlatok

1889. január 9-e van. Különös tél-éjszaka sötétje szállt le Mayerlingre, az Osztrák–Magyar Monarchiára. Az utókor is csak találgatja: mi történetet lassacskán száz éve a boldogtalan sorsú Rudolf trónörökössel. Kiss Irén, a *tükörjáték* írója így vélekedik: „... a tragédia áldozatai hallgatnak: egyikük sírja kifosztva, és összekuszált csonthalmazzal nyugszik egy kis osztrák apátsági temetőben; másikuk viszont kissé túl zavartalanul alussza álmát a Habsburgok bécsi családi kriptájában. Fondorlatos halál, fondorlatos titoktartás, fondorlatos legendateremtés. Ha mégis rendet kívánunk teremteni a mayerlingi vadász-kastély 1889. januári történései közt, ma sincs segítségünkre más, mint némi írói fondorlat.”

A zalaegerszegi Hevesi Sándor Színház vállalkozott a darab bemutatására, részeként az immár harmadszor megtartott Nyílt Fórum eseményorozatának. E fórum a születő új magyar drámák ügyét szolgálja, tanácskozással, műhelymunkájával, javaslataival a fiatal szerzők és a kockáztatásra ritkán hajlamos színházak kapcsolatát igyekszik javítani. Az előző esztendőben latra vetett művek közül, vagy legalábbis közeli körből kerül ki az a dráma, amelynek premierje a Nyílt Fórum nyitánya. Kiss Irén — akinek Csontváry-darabját Budapesten a Vígszínház adta elő stúdiójában — 1986-ban a *Kémoperá*val jelentkezett; most pedig mayerlingi *operettje* jutott színre.

Operett? Indíttatásában, gondolatvilágában, stílus kísérletében az is. Bratfisch, a bérkocsis (*Katona András* szolidan kedélyes alakítása) rágyújt egy örökzöld operettslágerre, miszerint pompásan él a fiákeres, és ha megvénül, akkor helyette a fia keres. Amit ebben a parabolikus színműben úgy érthetünk: Bécsben *politikailag* megvénült az — egyébként csak hatvanadik évében jár — „fiákeres”, őfélége I. Ferenc József császár és király, s helyette most a fia keres. Kiutat, távlatot, európaiságot. Vagy önhalált.

Őszintén szólva a darabban éppen ez a ke-
resés, a Rudolf kieszelte fondorlatok működnek
a legkevésbé, s a műfajja is tett formai ötlet, a
tükör-játék homályosodik, hályogosodik el. Fon-
dorlat nélküli fondorlatok, tükrözés nélküli tü-
kör — ez meglehetősen súlyos kritikája a kon-
cepciójában különben tiszta és logikus, egyes
részleteiben jeles tehetséggel megírt drámának.
Történelmileg bármily hitelesek (és Bart István
a „mayerlingológia” lebilincselő könyvvel gyar-
apító kutatásaiból ismerősek) Rudolf poroszok-
kat, magyarokat, törököket és más nációkat
érintő nagyszabású, dupla vagy semmi tervei, a
színpadon csupán politikai fantazmagóriáknak
tűnnek, s így nem válnak a kettős vég, az
asszonygyilkosság és az öngyilkosság motiváló-
ívá. Meglepő módon a halál előtti nap végigper-
getése nem a sűrítést szolgálja: *most már* egyszé-
rűen érdektelenné válnak az események. Miért
lővi agyon a királyfi Vetsera Marit, és miért tesz
pontot a saját életére? Egsődleges indoknak az
apa- és anya-komplexus marad. Az alapvetően
történelmi tanulságokat kereső műben azonban
nem érzük be ily kevéssel, mint ahogy azzal sem,
hogy Mari, Mária, Mary, a színésznősen sokarcú
kislány-asszony — aki oly reménytelenül akart
vagy épp nem akart utódot foganni Rudolftól —
ingerlő-idegesítő hisztérika volt.

Tömöry Péter rendező elsősorban formát, s
ezzel formátumot kívánt adni az érveiben és
kidolgozásában nemegegyezően szegényes históriai
oknyomozásnak. Ő sem mond, nem mondhat
többet annál az általánosságnál, hogy „ilyen a
történelem” — ilyen szövevényes, ilyen fondor-
latos, ilyen földéríthetetlen, ilyen manipulált.
Mindenesetre az előadás jobb a darabnál, és
képes annak már említett erényeit kiemelni
(igaz, Kiss Irén bizonyos elképzeléseinek, ígére-
tes ötleteinek elhagyása árán).

A játék erőssége a térképzés és a millióte-
remtés. *Bischof Sándor* grandiózusan, egy-két
ízléstevést nem számítva elegánsan rendezte
be a kamaraszínház nagyon is előnytelen
adottságú színpadát. A jellegzetes „monar-
chikus” tér a publikumot is körülvéveszi. A mayer-
lingi vadász kastély kapubejárója a díszlet tenge-
lye. Jobbra és balra tükrösen helyezkednek el
Rudolf, illetve Vetsera Mária szobái. A két hely-
színen fölváltva — fényfüggőnnyel elválasztva,
reflektorokkal hangsúlyozva — zajlik a cselek-
mény, néha pedig szinte összetolulnak az ebédlő
és a háló falai: a két „tetthely” között dinamikus
mozgás feszít kapcsolatot. Sajnos időnként a
rendezői ügyesség, a szakmai fogások sem feled-

tethetik, hogy ez az „oda-vissza” némiképp erőlt-
tetett.

A tükrök szerepét nagy ablakok töltik be.
Ablaknak tükrök, tükrőnek viszont ablakok. Ám
jók arra, hogy Tömöry időről időre operettesen
eltűzött, jelképes történelmi diaporámát mutas-
son meg mögöttük, *Fülzy Sári* jelmeztervezőtől
karikírozottan öltöztetett szimbolikus figurák-
kal. Ezek az „életképek” a *baláléképek* hidegét
árasztják. Megtestesítik Rudolf illúzióit, és le is
rombolják azokat. Itt valóban éreznünk: a királyfi
a történelmi cselekvésképtelenségbe hal bele, a
rozsdásan is vasharapású kelepcehelyzetből nem
tud menekülni. Jobb híján „testével gyalazza a
Monarchiát”: a tetemével mond nemet gyűlölt
atyjának. Kiss Irén időnként szépségesen magas-
ra szökő, sugaras mondatainak egyike ez (és
miért ne asszociálnánk korunkra, például a Bódy
Gábor-sorsra...) Tömöry nyomatékosá teszi az
íróilag legsikerültebb szakaszokat (például Ru-
dolf búcsúimját, vagy „a tükrök teherbírásáról”
poetizáló passzust: egy tükör sem bírhat
végignézni mindent...)

A darab szándékának és szellemének megfelelő-
en az előadás végig teátrális, jó értelemben. A
nyavalygó teátralitást azzal is elkerüli, hogy például
a *várva várt* pisztolylövések hírtelen, gyorsan
dördülnek el (is tagadjuk, a Mayerling tulaj-
donnév hallatán mindnyájunk kíváncsiságát a „ho-
gyan történt?” csigázza, kíváltképp színházban).

*Balogh Tamás*nál a rá mindig jellemző lelkiis-
meretes, pszichológizáló aprólékosság ezúttal
sem hiányzott, ám a bemutatón nem birkózott
még meg a főszereppel, Rudolfja negyedórakra
érdektelenné vált, s ha hiába keresett helyet és
hangot, öngerjesztő megoldásokkal próbálko-
zott. *Segesvári Gabriella* csak éretlenséget és
értetlenséget játszott Vetsera Mariként. Sze-
repépítésről, játékvívről nála még kevésbé beszél-
hetünk, mint Balogh Tamásnál. *Stiménfalvy Lajos*
kellő méltósággal, ne szólj szám, nem fáj fejem
tapasztalással alakította Loschek komornyikot.
Hoyost, Rudolf bizalmasainak egyikét a vendég
Téri Sándor bátran elvitte az operettkomikusi
játékmód irányába, *Marosi Péter* viszont a han-
goskodáson kívül semmi eredetit nem nyújtott
Coburgként. *Wellmann György* egy lehajtott
fejű katonaozrost és egy fölemelt fejű apátot
formált meg, akik nem tudnak s talán nem is
nagyon akarnak segíteni Maryn. Nem akarnak
belekeveredni az Ügybe. A zalaegerszegi színház
stúdiós fiataljai ígéretes buzgalommal vetették
magukat a játékbá.

Tarján Tamás